

5. Якубова Л. Д. Повсякденне життя етнічних меншин радянської України у міжвоєнну добу / НАН України. Інститут історії України. – К., 2011. – 339 с. – (З історії повсякденного життя в Україні)
6. ЦДАВО України. – Ф. 413. – Оп. 1. – Спр. 381. – Арк. 21, 130.
7. ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 16. – Спр. 12. – Арк. 293.
8. ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 7. – Спр. 384. – Арк. 129.
9. ЦДАВО України. – Ф. 413. – Оп. 1. – Спр. 255. – Арк. 50, 51.
10. ЦДАВО України. – Ф. 413. – Оп. 1. – Спр. 104. – Арк. 391.
11. ЦДАВО України. – Ф. 413. – Оп. 1. – Спр. 156. – Арк. 7, 62, 68, 69.
12. ЦДАВО України. – Ф. 413. – Оп. 1. – Спр. 152. – Арк. 15, 77.
13. ЦДАВО України. – Ф. 413. – Оп. 1. – Спр. 359. – Арк. 4.
14. ЦДАВО України. – Ф. 166. – Оп. 6. – Спр. 3396. – Арк. 23, 29.
15. ЦДАВО України. – Ф. 166. – Оп. 6. – Спр. 5921. – Арк. 143, 282.
16. ЦДАВО України. – Ф. 1. – Оп. 16. – Спр. 12. – Арк. 275.
17. ЦДАВО України. – Ф. 1. – Оп. 16. – Спр. 422. – Арк. 59 зв.
18. ЦДАВО України. – Ф. 1. – Оп. 1. – Спр. 422. – Арк. 277 – 280 зв.

Аннотация

Комплексно рассмотрено сферу науки польского этнического меньшинства в УССР в 1920 – 1930-х годах, выделены научные учреждения, которые функционировали в исследуемый период. Отмечается, что, несмотря на тот факт, что вся научно-исследовательская работа, связанная с жизнью национальных меньшинств, была под полным контролем руководящих структур, действовали научно-исследовательские учреждения, подразделения, отделы, кафедры, создавались краеведческие кружки, в основе работы которых стояли вопросы изучения истории, культуры, быта, духовной жизни этнических меньшинств.

Ключевые слова: польское этническое меньшинство, наука, научные учреждения, краеведческая работа

Annotation

Comprehensively reviewed the scope of science Polish ethnic minority in the USSR in 1920 – 1930 years, scientific establishments that functioned in an investigated period. It is noted that, despite the fact that all the research work related to the life of national minorities was under control of the management structures but were research institutions, departments, divisions, created local history groups that created work of the study of history, culture, life, spiritual life of ethnic minorities.

Key words: the Polish ethnic minority, science, research institutions, regional work

МІЛІТАРНА ІСТОРІЯ

УДК 94(477.74).1941р.

**Іван Мелешенко
(Київ)**

«РОЛЬ НАРОДНОГО ОПОЛЧЕННЯ В ОБОРОНІ ОДЕСИ (ЧЕРВЕНЬ-ЖОВТЕНЬ 1941 Р.)»

Проаналізовано роль народного ополчення в обороні Одеси на початковому етапі Великої Вітчизняної війни. Висвітлено характерні риси народного ополчення Одеси, його склад та матеріально-технічне забезпечення. Розкрито участь ополченців у ході бойових дій та стратегічне значення оборонної операції у ході війни.

Ключові слова: народне ополчення, оборона, Велика Вітчизняна війна, добровільні формування, Одеський оборонний район.

Дослідження Великої Вітчизняної війни є пріоритетним напрямом сучасної історичної науки. Хоча вже основна частина проблем висвітлена достатньо добре, залишається ще ряд питань, що потребує більш детального дослідження та застосування нових дослідницьких підходів до їх розкриття та сучасної інтерпретації. Головним завданням історичних досліджень є об'єктивне висвітлення подій, що відбулися. У такому руслі актуальним є дослідження діяльності народного ополчення України та його вклад у боротьбу з німецько-фашистським ворогом. Зокрема на увагу заслуговує народне ополчення Одеси.

Мета даної розвідки полягає у розкритті ролі народного ополчення в обороні Одеси на початковому етапі Великої Вітчизняної війни з німецько-фашистським нападником. Ці питання знайшли своє відображення у роботах видатних дослідників таких як П. Добров, А. Чеканюк, П. Балковий, Л. Десенко, Л. Герасименко, О. Лисенко, А. Погорелов, В. Король, М. Коваль та інші.

Після нападу гітлерівської Німеччини на СРСР, ополченці боролися разом з військами Червоної Армії та здійснювали колосальну допомогу фронтові та тилу, вони були останнім рубежем, що стримував блискавичне просування німецьких військ по території не лише України, а й Росії та Білорусі.

У ході бойових дій захист Одеси був стратегічним елементом всього оборонного плану військ СРСР. Захисники Одеси мали основним завданням затримати ворожі війська і не дозволити їм швидкого прориву та просування вглиб території СРСР. [4, с. 6] Одеса виступала головним форпостом, що захищав всю південно-західну частину Чорноморського узбережжя.

Створення народного ополчення Одеси почалося вже з кінця червня - перших днів липня 1941 р Запис до народного ополчення активно йшов у

всіх районах, на всіх підприємствах, у всіх закладах. Наприклад на Рубіроїдному заводі імені К. Ворошилова в ополченський загін 3 липня вступило 56 чоловік, наступного дня робітники заводу імені Жовтневої революції створили 2 000 загін ополченців, 512 чоловік вступили до лав ополчення в одеському порту, 1332 – в трамвайних депо, 700 – на швейній фабриці імені Воровського. [5, с. 41].

За свідченнями дослідника П. Доброва всього за три дні з 3 по 5 липня у водо-транспортному районі міста в ополчення записалося 5 тис. чоловік, а у Жовтневому – 7 тис. Всього напередодні оборони Одеси в місцевому ополченні нараховувалося 55 тис. добровольців. Основним завданням одеського ополчення була підготовка людських ресурсів для поповнення регулярних частин Приморської армії і Одеської військово-морської бази, що обороняли місто. Також було на промислових підприємствах було створено 6 спеціальних добровольчих загонів народних ополченців для ведення барикадних вуличних боїв. Чисельність цих загонів складала 3 600 чоловік, а 7 608 чоловік перебувало у резервних дружинах. Разом загони барикадних вуличних боїв нараховували 11 208 чол., що становило п'яту частину всього одеського ополчення. [5, с. 41]

Оборона Одеси розпочалася в перших числах серпня 1941 р. Місто з околицями з 19 години 8 серпня 1941 р. було оголошено в стані облоги. Одеса приготувалася до тривалої оборони. Цій меті були підпорядковані сили і засоби. Було створено Одеський оборонний район під командуванням контр-адмірала Г. В. Жукова. Характеризуючи обстановку тих днів, Г. В. Жуков писав: «19 серпня 1941 р. з наказу Ставки Верховного Головнокомандуючого створено Одеський оборонний район, основну силу якого становили кораблі Одеської військово-морської бази Чорноморського флоту і частини Причорноморської армії. Завдання полягало в тому, щоб, захищаючи Одесу, скувати на цій ділянці фронту як найбільші сили ворога і якнайдовший час вимотувати їх в боях» [2, с. 67]

Аналізуючи поставлене завдання чітко стає зрозумілим, що воно мало бути виконано за будь-яких умов і жертв серед ополченців, що не мали досвіду ведення бойових дій. Характерною рисою одеського ополчення була наявність у ньому великої кількості добровольців молодого віку. До зброї ставали робітники, колгоспники, інтелігенція, в основному — в непризовному віці. До лав ополченців брали тих, хто був спроможний носити

зброю, але з якихось причин не підлягав призову до армії. Вони не мали належної військової підготовки, були погано озброєні, їх самопожертва була спрямована на компенсацію нездатності Червоної армії.[3, с. 2]

Німецько-фашистське командування прагнуло розгромити з суходолу військовий Чорноморський флот, знищити аеродроми, щоб позбавити радянську авіацію можливості наносити бомбові удари по території союзної Румунії. Захоплення Одеси важливим було ще й тому, що воно відкривало дорогу на Південь і полегшувало захоплення Донбасу, Криму, а потім і Закавказзя. Також Гітлер прагнув задобрити Антонеску віддавши Одесу під його керівництво. Таким чином Одеса стала другим об'єктом після Києва по вагомості захоплення та стратегічному значенні.

Активні бої за Одесу розпочалися 5 серпня. Тут діяли війська 4-ої румунської армії, що складалася з 12 дивізій і 7 бригад та посилилася 5 піхотними дивізіями. Що стосується співвідношення сил, то перевага була на боці противника, який мав перевагу людського ресурсу у шестикратному розмірі, та п'ятикратну в артилерії; кількість літаків ворога становила 100 як і кількість танків, а в оборонців Одеси було лише 30 літаків і ні одного танка. [5, с. 72]

Перший строк зайняття Одеси Антонеску визначив 10 серпня, потім 20, далі 25 і, нарешті, 1 вересня. З самого початку гітлерівське командування навіть запланувало на 10 серпня парад військ в Одесі, однак ці плани не були втілені в життя ціною спротиву радянських військ та ополченців.

У першій половині серпня на захист міста зорганізувалося 20 тис. ополченців, а в другій половині ще 10 тисяч. Більшість з них влилося до складу регулярних військ. Інші працювали на будівництві оборонних споруд разом з іншими місцевими жителями, кількість яких була понад 100 тис. В результаті було вирито і обладнано понад 85 км. протитанкових ровів, близько 21 км. ескарпів, 381 окоп для протитанкових гармат, 39 мінометних, 483 кулеметних і 1410 стрілецьких окопів, майже 39 км. ходів сполучень, протягнуто близько 15 км дротяних загороджень. Спираючись на ці укріплення, радянські воїни і ополченці майже на два тижні затримали противника на дальніх підступах до Одеси.

Було організовано народне ополчення для боротьби на барикадах. За дуже короткий час збудували 243 барикади. На барикади стало коло 10 тисяч народних ополченців. Організувався спеціальний санітарно-оборонний загін, що налічував понад 900. жінок-патріоток. Фабрики, заводи працювали на

повну потужність, виконуючи завдання командування оборони міста. [9, с. 30]

Хоча ополчення створювалося як допоміжна сила регулярній армії, є багато прикладів, що на окремих рубежах воно діяло як самостійна частина. Зокрема, вони утримували оборону від Олександрівки до Тилігульського лиману. В районі с. Дальніх ополченці займали позицію шириною до 3 км. В районі станцій Вигода та Дачна, Мала Аккаржа, Пересип, на Жеваховій горі, за крекінг-заводом, за Червоною Слободкою, на Шкодовій горі і на інших ділянках ополченці оборонялися так само самостійно. На цих рубежах вони перебували до кінця оборони Одеси [5, с. 73]

В перших жорстких боях 8—10 серпня у районі станції Карпово із народних ополченців відзначилася рота Овідіопольського батальйону на чолі з Волошиною, яка у мирний час працювала агрономом. Також прикладом відваги народних ополченців стала рота заводу імені Січневого повстання, яка 17 серпня тричі відбила атаки ворожої армії під Кагарликом та втримала свої позиції. [4, с. 10]

В районі Кагарлика йшов запеклий бій. Тут билися солдати військової частини С. І. Сереброва, що складалася в основному з ополченців. Вкотре прославилася в бою батарея артилеристів-ополченців під командуванням Д. Бойко. Поряд з ними героїстично боролася рота ополченців під командуванням лейтенанта Кудрявцева, батальйон ополченців під командуванням Крилова та ін.

Відбиваючи постійні атаки противника, захисники Одеси тримали оборону міста. Згідно з директивою Ставки ВГК від 19 серпня 1941 був створений Одеський оборонний район (ООР), до складу якого були включені всі частини Окремої Приморської армії, сили Одеської військово-морської бази і частина кораблів основного ядра Чорноморського флоту. Командувачем оборонним районом був призначений командир Одеської військово-морської бази контр-адмірал Г. В. Жуков. [5, с. 75]

Незважаючи на величезну чисельну перевагу в живій силі і техніці, німецько-фашистським військам не вдалося захопити Одесу з ходу. Ціною величезних втрат на 20-серпня вони вийшли на ближні підступи до міста. Німецько-фашистське керівництво мало на меті будь-якою силою взяти Одесу, для цього було стягнуто війська з інших фронтів. З 18 серпня по 21 вересня 1941 р. тривав другий етап битви за Одесу. Народне ополчення активно продовжувало боротьбу зі знищення противника. У районі Вигода –

Дачна діяв батальйон Іллічівського батальйону, що періодично здійснював контратаки, завдяки чому ворог ніс великі втрати.

У розпал бою під Вигодою з'явився бронепοїзд № 21, побудований робітниками Одеси. Бронепοїзди були одним з видів народного ополчення. В Одесі було побудовано 5 бронепοїздів, екіпажі яких укомплектовувались ополченцями – залізничниками і військовими моряками. Особовий склад бронепοїзда наполовину складався з ополченців. Поява бронепοїзда було повною несподіванкою для німецько-фашистських військ. Бронепοїзд увірвався в розташування противника і відкрив вогонь з усіх своїх вогневих засобів. Ворожа атака, що тривала 15 годин, захлинулася.

В боях під Вигодою відзначився взвод народного ополчення під командуванням учасника першої світової війни 60-річного кадрового робітника заводу ім. Січневого повстання, Волошина, який поліг смертю хоробрих на полі бою. Тут же відзначилися ополченці заводу ім. Січневого повстання - слюсар механоскладального цеху № 1 Фіногенов, начальник цеху Мудренко та ін.

Особливо відзначився у боях під Вигодою 18-річний ополченець Боговський, неодноразово ходив у розвідку в тил противника і завжди повертався з важливими даними про розташування його підрозділів і вогневих точок, а іноді приводив полонених. [5, с. 76]

До кінця серпня Одеса, її мешканці та захисники опинилися в надзвичайно важкому становищі. З'єднання і частини оборонного одеського району стали нечисленними. Їм не вистачало зброї та боєприпасів. Безперервні нальоти ворожої авіації та артилерійський обстріл зривали роботу підприємств, які випускали військову продукцію. Робітникам і військовим не вистачало продовольства. В зв'язку із захопленням противником Біляївки, де знаходилася водонасосна станція, стало складною проблемою постачання населення, військ і підприємств прісною водою. Хліб і вода видавалися за картками. Ворожими бомбами і снарядами було зруйновано багато житлових будинків. Тисячі людей залишилися без даху над головою.

Щоб у таких умовах продовжувати боротьбу з сильним і підступним ворогом, необхідні були мужність, організованість і дисципліна, наполегливість і героїчні зусилля кожного воїна і кожного жителя міста. Трудящі Одеси робили все можливе, і, здавалося, навіть неможливе для надання допомоги захисникам міста, забезпечуючи їх усім необхідним для

бою і життя. У дні оборони Одеси підприємства міста випускали 134 види оборонної продукції. Вони дали фронту 5 бронепоездів, 55 танків, 1262 міномета, 965 вогнеметів, понад 300, тис. ручних і протитанкових гранат, близько 250 тис. протитанкових мін, понад 57 т. вибухових речовин, 90 тис. пляшок з горючою рідиною, а також відремонтували, 42 танка, більш 300 артилерійських знарядь, 962 кулемета; 6502 гвинтівки, 69 тракторів-тягачів і близько 600 автомашин. [5, с. 76]

Одесити захищали рідне місто не тільки героїчною працею, але й безстрашно билися з ворогом на оборонних рубежах з першого дня оборони міста. Успішно відображала атаки ворога 421-я дивізія, сформована в основному з ополченців. У боях відзначилися командири народного ополчення такі як Чорний, Уманцев, Прачко, Островський, Павленко. Вони, здійснюючи контратаки змогли знищити ворожі кулеметні точки, захопити трофеї та збройне оснащення, снайперським вогнем знищити солдатів і офіцерів противника.

На іншій позиції у боях під Дальником відзначилися взвод народного ополчення під командуванням Лужанського та батальйон під командуванням Бутовича і начальника штабу Рощина. Зразки мужності і відваги демонстрували народні ополченці залізничного батальйону та порту.

На захист міста стали не лише чоловіки, у цей процес відразу добровільно влилися і жінки. У місті був створений жіночий оборонний загін, що містив 900 чоловік. Героїзм та відвагу проявила робітниця одеської трикотажної фабрики Ніна Онілова, яка була блискучою кулеметницею і удостоїлася звання героя Радянського союзу посмертно. У боях також відзначилась колишня працівник Одеської публічної бібліотеки Людмила Павлюченко. Вона влучними пострілами знищила 187 фашистів. Пізніше їй також було присвоєно звання Героя Радянського Союзу. [4, с. 12]

Гітлерівська армія терпіла невдачі, опір який створили армія та народне ополчення поклав крах блискавичному захопленню Одеси та швидкому просуванню німецько-фашистської армії, а також погіршував моральний стан у лаві військових.

22 і 23 вересня контрударупротивникові було завдано в східному секторі. Розпочався він у ніч на 22 вересня ударом десанту морської піхоти в районі Григорівки. Одночасно південніше с. Шіцлі був скинутий парашутний десант з 23 осіб. Діючи рішуче, сміливо, парашутисти розламали штаб

фашистського батальйону; знищили телефонний зв'язок і викликали у противника паніку. Тим часом моряки захопили Григорівку.

В той же день в 8:00 ранку після потужної артилерійської підготовки перейшли в наступ частини 157-й і 214-й стрілецьких дивізій і до кінця дня зайняли сел. Шевченко, Іллічівка, Гельдендорф і з'єдналися в районі Олександрівки з десантним полком морської піхоти.

В результаті раптового комбінованого удару, успішно проведеного Приморською армією у взаємодії з морським і повітряним десантами і кораблями Чорноморського флоту, військам лівого флангу 4-ї румунської армії було нанесено серйозного удару. Дві її дивізії (13-а і 15-я), незадовго до цього поповнені рядовим і командним складом були розгромлені і втратили понад 6 тис. солдатів і офіцерів, у тому числі убитими не менше 2 тис. Частини Червоної Армії захопили 83 гармати різних калібрів, включаючи важку артилерію, обстрілювати місто, 6 танків, 2 тис. гвинтівок, 110 кулеметів, 15 мінометів, 15 тис. мін, багато ящиків з гранатами і патронами.

Успішне просування частин східного сектора на північний схід на 5- 10 км і захоплення ними важкої артилерії противника позбавили місто, порт і кораблі Чорноморського флоту від артилерійського обстрілу зі сходу.

До кінця вересня 1941 становище захисників Одеси настільки зміцнилося, що ворог був змушений тимчасово відмовитися від широких наступальних дій і на низці участків перейшов до оборони. [5, с. 77]

22-30 вересня – третій етап боїв за Одесу був надзвичайно складним. Штурм міста відбувався і на суходолі і в повітрі. З району Чабанки і Дофінівки вівся артилерійський обстріл міста і особливо порту. Не зважаючи на активність ворожих військ Радянська армія з допомогою народних ополченців та інших бойових підрозділів, зібравши зусилля зуміла відкинути противника на 5 км. та мала намір продовжувати наступ. Однак Ставка Верховного Головнокомандування вирішила евакуювати війська з Одеси на Крим, відповідний наказ було віддано 30 вересня 1941 р. Щоб дезорієнтувати ворожу армію було проведено відволікаючу операцію, що полягала у наступі південного сектору на відрізу Дальницький – Клейнлібенталь. Тут 9-10 жовтня німецько-румунським військам було завдано сильного удару.

Військова операція по евакуації армії з Одеси та переміщенні її на інші частини фронту закінчилася 17 жовтня, вона була виконана у відведений термін та без будь-яких втрат. [4, с. 13] Ця операція по евакуації військ

Одеського оборонного району стала великим досягненням радянського військового мистецтва і своєю майстерністю, розмахом та результатами залишилася неперевершеною до кінця Другої світової війни.

Командування Чорноморського флоту, Одеського оборонного району, Приморської армії і вхідних до їх складу з'єднань успішно впоралося з поставленим Ставкою завданням. Вони добре організували і протягом двох тижнів, з 1 по 16 жовтня, потай і без втрат провели евакуацію. За цей час з Одеси до Криму і на Кавказ. було перекинуто близько 86 тис. бійців і командирів Приморської армії і військово-морської бази, 15 тис. чоловік цивільного населення, 462 знаряддя, 19 103 т боєприпасів, 24 танка і танкетки, 16 бронемашин, 1158 автомашин, 500 автомобільних моторів, більш 9725 т різного устаткування одеських заводів і порту . [5, с. 76]

В історії воєн не було подібного випадку, щоб велика армія після тривалої оборони приховано від супротивника в нічний час залишила свої позиції, відійшла на десятки кілометрів протягом кількох годин разом з озброєнням завантажилася на кораблі, вийшла з блокованої ворогом бази, здійснила тривалий рейс у відкритому морі і без втрат перебазувалася на другий фронт.

За 70 днів оборони Одеси війська противника зробили 360 нальотів на місто з повітря. Місто обстрілювали з далекобійних гармат. Важко було в Одесі з постачанням водою. Захопивши Дністер, німецько-румунські війська відрізали водопровід. Місто залишилось без води. Німецько-румунське командування скидало листівки, в яких обіцяло, що після здачі міста вода буде знову подана. Але ворог прорахувався. Одесити почали копати прості та артезіанські колодязі. За кілька днів спільними зусиллями було викопано 58 колодязів. Жителі почали одержувати воду з розрахунку: одне відро за добу на душу. Стійко і мужньо тримались оборонці Одеси. [5, с. 33]

Протягом 70 днів героїчної оборони захисники міста виявили зразки хоробрості, залізної дисципліни, стійкою ті, волі до перемоги. Одеса посідає почесне місце серед тих міст, яким присвоєно звання міста-героя.

Сімдесят днів оборонялась Одеса. Дух населення і бійців був мужній і бадьорий. До останніх днів в Одесі панували порядок і дисципліна. Радянський уряд високо оцінив бойові подвиги захисників Одеси. Указом Президії Верховної Ради Союзу РСР від 29 грудня нагороджено орденом Леніна — 6 чоловік, орденом Червоного Прапора — 65 чоловік, орденом Червоної Зірки—107 чол., орденом «Знак пошани» — 21 чол., медаллю «За

відвагу» — 61 чол., медаллю «За бойові заслуги» — 102 чол., «За трудову доблесть» — 6 чоловік. 22-річному комуністові Якову Б., що, знищив 1.000 румунів з королівської дивізії, і старшому політ керівникові льотчику Куниці, що мав 150 бойових вильотів і знищив 6 ворожих літаків, присвоєно звання Героїв Радянського Союзу. [9, с. 34]

Незаперечним є і внесок у оборону Одеси народних ополченців. На основі досліджуваних джерел можна зробити висновок, що формування народного ополчення Одеси можна розділити на три групи.

Перша група – формування народних ополченців, що як самостійні частини брали участь у боях з ворогом у взаємодії з частинам Радянської армії. Пізніше вони влилися до лав Червоної армії і разом з регулярними частинами воювали на інших частинах фронтів до переможного завершення Великої Вітчизняної війни.

Друга група – це народні ополченці, які з перших днів оборони Одеси героїчно боролися за її визволення у лавах Радянської армії.

Третя група – підрозділи народного ополчення, що сформувалися на фабриках і заводах Одеси, знаходилися на казарменому режимі та працювали над створенням оборонних споруд, виготовленням зброї і боєприпасів. Вони несли вартову та гарнізонну службу, а потім евакуйовувались зі своїми підприємствами. Частина цієї групи, після евакуації Одеси, залишилась у місті і стала ядром партизанських загонів, що здійснювали в тилу збройну боротьбу проти німецько-фашистських окупантів.

Народне ополчення Одеси, як і інших міст України, внесло свою лепту у перемогу над ворогом, зламавши його плани блискавичного захоплення територій Радянського Союзу, що дало змогу командуванню Радянською армією виграти час та підготуватися до ведення бойових дій на всіх фронтах.

Джерела та література

1. Балковий П.М. Красний тил – фронту / Балковий П.М., Є.М. Складенко. – Харків: Вид-во Харк. ун-та, 1968. // Український історичний журнал. - 1969. – № 9. – С. 145-146.
2. Балковий П. М. Народне ополчення Радянської України/ П. М. Балковий. – Київ, 1961. – 102с.
3. Головка М. Л., Рященко Д. С., Сушко О. О. Критика та бібліографія П. В. Добров, А. Д. Колесник, Г. А. Куманев, Е. Я. Пашко. Народное ополчение защищает родину. М.: Наука, 1990. — 384 с. / М. Л. Головка, Д. С. Рященко, О. О. Сушко//Укр. іст. журн., 1991, № 9 с. 144-146.

4. Десенко Л. И. народное ополчение в героической обороне Одессы (июнь-октябрь 1941 г.) / И. Л. Десенко. – Автореф. дисс., К. 1952. – 16 с.
5. Добров П. В. Народное ополчение Укоаины в годы Великой Отечественной войны / П. В. Добров. – Донецк, 2006. – 106 с.
6. Коваль М.В. Україна в Другій світовій і Великій Вітчизняній війнах (1939 – 1945 рр.) / М. В. Коваль. – К., 1999.
7. . Король В.Ю. Оборона Києва: героїзм і трагедія / В. Ю. Король // Історія в школі. - 2001. № 9. – С. 11-20
8. Кузнецов Б. Народне ополчення у Великій Вітчизняній війні / Б. Кузнецов // Військова думка. – 1975. – № 5. – С.43-50.
9. Чеканюк А. Народне ополчення в героїчній обороні Києва і Одеси / А. Чеканюк. – Укрвидав ЦККПБУ, 1943. – 35 с.
10. Чеканюк А.Т. Героїчний подвиг українського народу у Великій Вітчизняній війні (1941-1945 рр.) / А.Т.Чеканюк, М.О.Буцько // Укр. іст. журнал. – 1965. – №5. – С.3-16.

Аннотация

Проанализированно роль народного ополчения в обороне Одессы на начальном этапе Великой Отечественной войны. Показано характерные черты народного ополчения Одессы, его состав и материально-техническое обеспечение. Раскрыто участие ополченцев в ходе боевых действий и стратегическое значение оборонной операции в ходе войны.

Ключевые слова: народное ополчение, оборона, Великая Отечественная война, добровольные формирования, Одесский оборонный район.

Annotation

The role of the national militia in defense of Odessa in the early stage of the Great Patriotic War is analyzed. The characteristics of the national militia Odessa, its structure and logistics are highlighted. Participation of militias in military operations and strategic importance of the defense operation during the war are disclosed.

Keywords: militia, the defense, the Great Patriotic War, the voluntary formation, Odessa defensive area.

МІЖНАРОДНЕ ЖИТТЯ ТА УКРАЇНА

УДК 94: 341.384(477)(430) «19/20»

Дмитро Малезик, Глеб Хоменко

(Київ)

**РЕСТИТУЦІЯ КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ З НІМЕЧЧИНИ В
УКРАЇНУ (ДРУГА ПОЛОВИНА ХХ – ПОЧ. ХХІ СТ.)**